

نگاهی به مسأله ازدواج و مقایسه آن با صدر اسلام

در روایتی از امام محمد باقر علیه‌السلام آمده است که فرمود: «زنی نزد پیامبر رسید و عرض کرد: مرا شوهر دهید. پیامبر فرمود: کیست با این زن ازدواج کند؟ فردی بلند شده و آمادگی خود را اعلام کرد.

در روایتی از امام محمد باقر علیه‌السلام آمده است که فرمود: «زنی نزد پیامبر رسید و عرض کرد: مرا شوهر دهید. پیامبر فرمود: کیست با این زن ازدواج کند؟ فردی بلند شده و آمادگی خود را اعلام کرد. پیغمبر پرسید: برای مهریه چه داری؟ عرض کرد چیزی ندارم. حضرت فرمود: آیا چیزی از قرآن بلدی؟ گفت: بلی. فرمود: مقداری از قرآن را به عنوان مهریه به او یاد بده.» ازدواجی که بر اساس آموزه‌های قرآنی، مایه آرامش و شکوفایی انسان می‌شود، امروزه متأسفانه با گسترش موانع، از سوی خود مردم مواجه شده است.

از جمله موانع ازدواج، گزینه‌هایی همچون رسوم و سنت‌های نادرست و بعضاً خرافی مانند بالا بردن مهریه، بیشتر کردن جهیزیه، افزایش هزینه‌های ازدواج و در کنار آن توقعات نا به جا و تشریفات بیش از اندازه را می‌توان نام برد که البته مواردی مانند تسهیل نکردن ازدواج از سوی دولت، تورم و بیکاری را هم نباید از یاد برد که نقش مهمی در مسأله ازدواج می‌توانند داشته باشند.

همگی این مواردی که اشاره شد، امر ازدواج را ناممکن و یا بسیار دشوار می‌کند؛ تا جایی که بسیاری از جوانانی که در آستانه ازدواج هستند، به دلیل وجود این موانع، به کلی قید ازدواج را می‌زنند و در نتیجه، ادامه این روند منجر به فساد و تباهی جوانان می‌شود.

آیا واقعا امکان این نیست که به جای جشن گرفتن در تالارها، در منازل به صورت ساده اما با صفا جشن گرفته شود و یا اگر در تالار جشن گرفته می‌شود، حداقل با تشریفات کمتر مثلاً با یک نوع غذا و حذف هزینه‌های ضروری همراه شود و یا اینکه کسانی که از امکانات زیادی برخوردار هستند، امکانات خود را برای سامان دادن به ازدواج دیگران یا مواردی از این قبیل اختصاص دهند تا به تدریج این کار تبدیل به یک فرهنگ انسان دوستی در میان اقشار مردم شود.

آیا امکان آن نیست که با تأسی از پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله کارها را برای خود و دیگران سهل و آسان بگیریم، تا بتوانیم فرزندان جوان خود را با آرامش خاطر وارد زندگی مشترک کنیم؟!

چه بسا، عده‌ای بگویند امروزه، دوره و زمانه تغییر کرده است و هم اکنون در قرن بیست و یکم زندگی می‌کنیم و نمی‌توانیم همانند گذشته و پیشینیان زندگی کنیم.

در پاسخ باید این گونه گفت که اگر عصر و زمان خود پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله و امامان معصوم علیهم‌السلام را مورد مطالعه قرار بدهیم، در می‌یابیم که مشکلات کنونی ازدواج، که گریبان‌گیر جوامع کنونی اسلامی شده است، در جوامع گذشته نیز بوده؛ زیرا در آن دوره و عصر، اشراف و ثروتمندان و قدرتمندانی بوده‌اند که مراسم ازدواج و عروسی را با تشریفات زیادی بر پا می‌کردند و عده‌ای هم دختران خود را به مردانی تزویج می‌کردند که از قدرت و امکانات زیادی برخوردار بودند؛ ولی پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله به تدریج با این رسوم و سنت‌هایی موهوم و جاهلانه، مبارزه کرد و این رسوم غلط را از بین برد، تا جایی که دختران ثروتمند حاضر به ازدواج با افرادی بی‌بضاعت و مردان با مکنت، راضی به ازدواج با دختران فقیر شدند.

در روایتی از امام محمد باقر علیه‌السلام آمده است که فرمود: «زنی نزد پیامبر رسید و عرض کرد: مرا شوهر دهید. پیامبر فرمود: کیست با این زن ازدواج کند؟ فردی بلند شده و آمادگی خود را اعلام کرد. پیغمبر پرسید: برای مهریه چه داری؟ عرض کرد چیزی ندارم. حضرت فرمود: آیا چیزی از قرآن بلدی؟ گفت: بلی. فرمود: مقداری از قرآن را به عنوان مهریه به او یاد بده.» [1]

این حدیث، سادگی ازدواج را بیان می‌کند و اینکه مهریه و جهیزیه و تشریفات، نمی‌توانند اساس زندگی مشترک را ایجاد کنند؛ بلکه در جامعه اسلامی از جمله ملاک و معیاری که بسیار مهم است، داشتن ایمان و اخلاق و محبت دو طرف به همدیگر است و بقیه موارد همچون مهریه زیاد، تشریفات و... قابل گذشت و اغماض است.

از این رو لازم است که امروزه در مقابل این رسوم و سنت‌های نادرست ایستاد و مقابله کرد که البته این هم به دست خود خانواده‌ها امکان پذیر است.

این گونه مسائل، از آن مواردی نیست که گفته شود که تنها دولت و حکومت باید با این پدیده‌ها (یعنی تشریفات، ازدواج سخت و...) مقابله کند؛ چرا که دولت‌ها و حکومت‌ها وظیفه دارند که شرایط ازدواج که مهمترین آن وجود کار و اشتغال برای جوانان است، مهیا کنند.

البته نباید از این غافل شد که این دولت و حکومت است که می‌تواند با مهیا کردن شرایط ازدواج که همان ایجاد اشتغال و افزایش امکانات و تسهیلات است، نقش موثری در بهبود ازدواج برای جوانان داشته باشد.

از طرفی رسانه‌ها، از جمله رسانه ملی، می‌تواند نقش فرهنگ‌آفرینی را در این زمینه ایفا کند؛ یعنی رسانه با جایگزین کردن فرهنگ درست به جای رسوم و سنت‌های غلط، می‌تواند در امر ازدواج نقش موثری داشته باشد. ولی باید بدانیم که جایگزینی فرهنگ درست، به صورت تدریجی و زمان بر است.

اما خانواده‌ها به عنوان پیش‌قراول این جریان، می‌توانند نقش بسیار مهمی، در از بین بردن این رسومات نادرست و غلط داشته باشند. در این نوشتار، بر آنیم تا به تأسی از نحوه ازدواج امام علی علیه‌السلام به عنوان داماد و حضرت فاطمه سلام‌الله‌علیها به عنوان عروس و پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله به عنوان پدر عروس، روش ساده ازدواج در آن عصر و زمانه را مورد بررسی قرار دهیم.

مهریه

مهریه یک مال معین و مشخصی است که از سوی شوهر به همسر تملیک می‌شود؛ اعم از وجه نقد، جنس، ملک و اجرت کاری و یا اینکه به نفع زن بر ذمه گرفته می‌شود؛ خواه زیاد باشد و یا کم، ولی کم بودن مهریه از محسنات زن به شمار رفته است. همچنان که در روایتی از امام صادق علیه‌السلام آمده است: «إِنْ مِنْ بَرَكَةِ الْمَرْأَةِ قَلَّةٌ مَهْرَهَا وَ مِنْ شَوْمِهَا كَثَرَةٌ مَهْرَهَا؛ از برکت زن کمی مهریه اوست و زیاد بودن مهریه، نشانه شوم بودن زن است.» [2]

البته با وجود اینکه از جهت شرعی واجب است که مهریه معین شود، ولی به اندازه اصالت خانوادگی دختر و پسر و ایمان و اخلاق آنها اهمیت ندارد؛ کما اینکه اگر به هنگام خواندن عقد، سخنی از مهریه به میان نیاید و مهریه مشخص نشود، عقد ازدواج صحیح است و بعد از عقد می‌توان تعیین کرد؛ منتها به فراخور موقعیت خانوادگی و مهارت‌های دو طرف و ملاحظه خانواده‌های مشابه، مهرالمثل به عنوان مهریه آن دختر، معین می‌شود؛ بدین معنی که مهریه این دختر به اندازه دخترانی است که هم شأن و هم طراز با او مهریه‌شان معین شده است.

گرچه در مشخص و معین کردن مهریه، دختر و پسر و یا وکلای آنها صاحب اختیارند و هر مقداری که معین کنند، جایز است، ولی باید از روی عقل و درک معین کنند نه از روی احساسی که عقل را تحت الشعاع خودش قرار دهد.

اما اگر مهریه، مهرالسنة (پانصد درهم) قرار داده شود، استحباب دارد. مهرالسنة مهری است که پیغمبر اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله و ائمه اطهار علیهم‌السلام برای زنان و دختران و خانواده خود معین کرده‌اند.

در کتاب «احقاق الحق»، قاضی نورالله شوشتری، ج 8، ص 351 آمده است که مهریه حضرت زهرا سلام‌الله‌علیها معادل 500 درهم بوده است. مبلغ مذکور با محاسبه هر درهم 7000 ریال معادل 3500000 ریال می‌شود که حدود 7 سکه بهار آزادی و 17 مثقال طلا می‌باشد.

درباره مهریه و میزان آن، توجه به این نکته لازم است که درست است که مستحب است مهریه بیشتر از مهر السنة نباشد، ولی میزانی هم برای آن تعیین نشده است و به هر میزانی که دو طرف بر آن توافق کنند، می‌توان ازدواج را صورت داد. با این حال همان‌طور که می‌دانید، در روایات و احادیث مختلف تأکید بر مهریه سبک است.

نبی مکرم اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود: «افضلُ نِساءِ اُمّتی اصْبَحْنَ وَجْهًا وَاَقْلَهْنَ مَهْرًا؛ بهترین زنان امت من، خوب‌ترین و کم مهریه‌ترین آنها است.» [3]

در حدیثی دیگر از ایشان آمده است: «إِنَّ مِنْ يُمْنِ الْمَرْأَةِ تَيْسِيرَ خُطْبَتِهَا وَ تَيْسِيرَ صِدَاقِهَا؛ از میمنت زن این است که راحت خواستگاری شود و مهریه‌اش سبک باشد.» [4]

در تاریخ آمده است که هنگامی که معاویه، از دختر حضرت زینب سلام‌الله‌علیها برای پسر خود یعنی یزید خواستگاری کرد، به نماینده و فرستاده خود توصیه کرد به والدین دختر بگو اگر با ازدواج آنها موافقت کنند، بدهی‌های آنها را ادا می‌کنم و مقدار و میزان مهریه را به عهده و اختیار پدر و مادر دختر قرار می‌دهم که هر چه قدر که خودشان خواستند و هر مقدار پول خواستند، می‌دهم. پدر و مادر دختر در پاسخ گفتند اختیار دختر و همه ما به دستان دایی دختر، امام حسین بن علی علیهما‌السلام است، هر چه ایشان تصمیم بگیرند، ما رضایت می‌دهیم.

امام حسین علیه‌السلام نیز فرمود: «اگر یزید لایق و شایسته همسری این دختر بود، مهریه‌اش همان مهرالسنة بود، ما دخترانمان را به پول نمی‌دهیم و عادت‌مان این نیست که با شوهر دادن دختر، دین خود را ادا نمائیم.» بعد از آن، حضرت، دختر را به عقد پسر عمویش در آورد و قطعه زمینی هم به آنها بخشید.» [5]

نکته قابل تأمل این است که آیا پدران و مادران و بزرگان ما، قادر نیستند که از سرور آزادگان ابا عبدالله الحسین علیه‌السلام الگو گیری و تأسی کنند و به جای تشریفات غلط و سخت گیری‌های بی‌مورد (همچون انتظار داشتن ماشین و خانه و... از داماد) بیشتر بر ضروریات زندگی متمرکز شوند، تا از جامعه‌ای که بر اثر فرار جوانان از ازدواج، به تباهی و فساد کشیده می‌شوند، جلوگیری کنند؟

هر جامعه و ملتی، در فرهنگ خود در تمام مراحل زندگی الگویی دارند؛ از این رو مسلمانان به ویژه شیعیان لازم است که در تمام مراحل زندگی و به خصوص در این زمینه، پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله را به عنوان پدر عروس و امیرمومنان حضرت علی علیه‌السلام را به عنوان داماد و حضرت زهرا سلام‌الله‌علیها را به عنوان عروس، الگو و سرمشق خود در زندگی قرار دهند.

خواستگاری حضرت علی علیه‌السلام از حضرت فاطمه زهرا علیها‌السلام

بعد از خواستگاری بزرگان قریش و ثروتمندان از حضرت زهرا سلام‌الله‌علیها، پیغمبر اکرم فرمود: ازدواج زهرا به دستور و فرمان خدای متعال باید انجام گیرد. اصحاب پیغمبر فهمیدند که جز از حضرت علی علیه‌السلام هم‌شانی از جهت فضائل اخلاقی و ایمانی و... برای حضرت زهرا نیست و کسی هم در آن حد نیست که قادر باشد با آن حضرت ازدواج کند.

از این رو، حضرت علی علیه‌السلام را تشویق به خواستگاری کردند و از آنجایی که حضرت علی از جهت قلبی موافق این موضوع بود، به دنبال فرصتی می‌گشت تا اینکه روزی حضرت خدمت پیغمبر اکرم رسید، ولی حیا تمام بدن او را فرا گرفته بود و سر به زیر انداخت و معلوم بود که می‌خواهد مطلبی را به عرض پیغمبر اکرم برساند، اما شرم مانع می‌شد! پیغمبر او را وادار به سخن گفتن کرد و او با کلماتی مقصود خود را بیان کرد و پیامبر هم با خواستگاری حضرت علی علیه‌السلام موافقت کرد و فرمود: صبر کن تا این مسأله را با دخترم در میان بگذارم، هنگامی که به حضرت زهرا گفت، او سکوت کرد. پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود: «الله اکبر، سگوتها اقرارها.» [6]

هنگامی که رضایت حضرت زهرا سلام‌الله‌علیها به دست آمد، حضرت علی علیه‌السلام از سوی پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله مامور شد، زره خود را بفروشد و خرج جشن عروسی کند. هنگامی که پول زره را آوردند، پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله مشتی از آن را به بلال داد تا برای عروس، عطر بخرد و مقداری به ابوبکر داد تا برای داماد لوازم زندگی بخرند که با آن پول چیزهایی خریداری شد که هم وسائل زندگی برای داماد و هم جهیزیه عروس به حساب آمد.

جهیزیه حضرت زهرا علیها‌السلام

جهیزیه حضرت زهرا سلام‌الله‌علیها خیلی اندک و ساده و شامل ارقام زیر بود؛

«1- پیراهنی که به هفت درهم خریداری شده بود. 2- روسری (مقنعه) که قیمت آن یک درهم بود. 3- قطیفه مشکی که تمام بدن را کفایت نمی‌کرد. 4- یک سریر عربی (تخت) که از چوب ولیف خرما می‌ساختند. 5- دو تشک از کتان مصری که یکی پشمی و دیگری از لیف خرما بود. 6- چهار بالش که دو تای آن از پشم و دو تای دیگر از لیف خرما بود. 7- پرده. 8- حصیر هجری. 9- دست‌آس. 10- مشکی از پوست. 11- کاسه چوبی برای شیر. 12- ظرف پوستی برای آب. 13- سیوی سبز رنگ. 14- کوزه‌های متعدد. 15- دو بازوبند نقره‌ای. 16- یک ظرف مسی.

هنگامی که چشم پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله به آنها افتاد فرمود: اللَّهُمَّ بَارِكْ لِقَوْمٍ جَلَّ آئِنَتُهُمُ الْخَرْف؛ خداوند، زندگی را بر گروهی که بیشتر ظروف آنها سفالست، مبارک گردان.» [7]

مراسم عروسی

از سوی داماد و عروس، عده‌ای برای جشن عروسی به صرف ولیمه دعوت شدند. بعد از صرف غذا و خواندن عقد، پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله دست دختر خود را در دست حضرت علی علیه‌السلام قرار داد و فضائل هر دو را به آنها گوشزد کرد و کارها را به این صورت تقسیم کرد؛ کارهای خانه با حضرت زهرا و کارهای بیرون از خانه با حضرت علی باشد و سپس دستور داد زنان مهاجر و انصار دور شتر عروس را گرفته و به خانه شوهر ببرند. [8] و به این سادگی ازدواج برترین زنان عالم که اگر حضرت علی علیه‌السلام نبود، هم‌شانی برای ازدواج با او پیدا نمی‌شد، به پایان رسید.

منبع:

- [1]. تهذيب الاحكام، ج 7، ص 410، باب 10، ح 6
 - [2]. روضة المتقين، ج 8، ص 98
 - [3]. اصول کافی، ج 5، ص 324، ح 4
 - [4]. نهج الفصاحه مجموعه كلمات قصار حضرت رسول، ص 343
 - [5]. دکتر احمد بهشتی، زنان نامدار، ج 3، ص 87
 - [6]. بحار الانوار، ج 43، ص 93
 - [7]. فروغ ابدیت، ج 1، آیت الله جعفر سبحانی
 - [8]. بحار الانوار، ج 43، ص 94
- عقیل مصطفوی مجد 703/975/ر